

รายงานการวิจัย
เรื่อง

ความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยาในพื้นที่อุทยาน
แห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี
Diversity and Traditional Knowledge Concerning Medicinal Plant
Species in Phu Toei National Park of Suphanburi Province

อาจารย์ ดร. ทิวัตต์ กุลชนะภักดิ์
อาจารย์วันดี สิริธนา
นายชุตีโชติ มั่งมี
และคณะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2557
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

รายงานการวิจัย
เรื่อง

ความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยาในพื้นที่อุทยาน
แห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี
Diversity and Traditional Knowledge Concerning Medicinal Plant
Species in Phu Toei National Park of Suphanburi Province

อาจารย์ ดร. ทิวัตต์ กุลชนะภักดิ์
ศูนย์เครื่องมือปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
อาจารย์วันดี สิริธนา
หลักสูตรเทคโนโลยีเคมี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
นายชุตติโชติ มั่งมี
ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์
และคณะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2555)

หัวข้อวิจัย	ความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี
ผู้ดำเนินการวิจัย	อาจารย์ ดร. ทวีตต์ กุลชนะภักดิ์ อาจารย์วันดี สิริธนา นายชุตีโชติ มั่งมี
ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. นิจศิริ เรืองรังษี รองศาสตราจารย์ ดร. รุทธ์ สุทธิศรี
หน่วยงาน	ศูนย์เครื่องมือปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หลักสูตรเทคโนโลยีเคมี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์
ปี พ.ศ.	2557

ในการศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่หมู่บ้านตะเพินคี ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2555 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 โดยสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และประสบการณ์การใช้สมุนไพร เกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ ชื่อพื้นเมือง ส่วนที่ใช้เป็นยา ช่วงเวลาที่เก็บ รวมทั้งสรรพคุณและวิธีการใช้ เก็บตัวอย่างสมุนไพรจัดทำเป็นตัวอย่างพืชแห้ง ตรวจสอบเอกลักษณ์พันธุ์พืชด้วยรูปวิธาน และเปรียบเทียบตัวอย่างพันธุ์พืชที่พิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพ และหอพรรณไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและใช้การเปรียบเทียบตัวอย่างพันธุ์พืช ได้แก่ ชื่อพรรณไม้ของจีน (Flora of China) ชื่อพรรณไม้ของอินโดนีเซีย (Flora of Java) ชื่อพรรณไม้ของมาเลเซีย (Flora of Malaya) และชื่อพรรณไม้ของไทย (Flora of Thailand) เป็นต้น พบพรรณพืชที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงนำมาใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนและสัตว์ ได้แก่ ใช้เพื่อเป็นยาและใช้เป็นอาหารจำนวน 141 ชนิด โดยสามารถพิสูจน์ได้ 135 ชนิด พรรณพืชสมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านตะเพินคีนำมาใช้ประโยชน์ จำแนกเป็นเฟิร์น 1 ชนิด กลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 7 ชนิด จาก 7 วงศ์ 7 สกุล กลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 121 ชนิด จาก 49 วงศ์ 111 สกุลสมุนไพรจากสัตว์ 1 ชนิด สามารถจัดแบ่งพืชที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านตะเพินคีใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรค จำนวน 106 ชนิด ใช้เป็นอาหาร จำนวน 24 ชนิด และพืชสมุนไพรพิษที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพจำนวน 1 ชนิด

Research Title	Diversity and Traditional Knowledge Concerning Medicinal Plant Species in Phu Toei National Park of Suphanburi Province
Researcher	Dr. Tiwatt Kuljanabhagavad Mrs. Wandee Sirithana Mr. Chutichot Mungmee
Research Consultants	Associate Professor Dr. Nijisiri Ruangrunsi Associate Professor Dr. Rutt Suttisri
Organization	Scientific Laboratory Equipment Centre, Faculty of Science and Technology Chemical Technology Program, Faculty of Science and Technology Department of Pharmacognosy and Pharmaceutical Botany, Faculty of Pharmaceutical Sciences
Year	2014

The investigation of medicinal plants used by Karen hill tribe in Baan Tapernkee Village in Phu Toei National Park of Suphanburi Province was carried out by interviewing herbalists, collecting plant specimens, identifying and also by comparing them with the authentic specimens at two herbaria of botany section Bangkok herbarium, forest herbarium Thailand and the used plants were identified taxonomically using taxonomic literatures such as The Flora of China, The Flora of Java, The Flora of Malaya and The Flora of Thailand etc. One hundred and forty-one herbs were used by Karen hill tribe in Baan Tapernkee Village and one hundred and thirty-five species were identified. They were found to be one hundred and twenty-one herbaceous dicots from one hundred and eleven genera representing of forty-nine families and seven monocots from seven genera representing of seven families and one fern and one animal. One hundred and six herbs were used as medicines, twenty-four plants were used as food and one plant was poisonous.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้มาจากการดำเนินสำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความช่วยเหลือ ในการสนับสนุน และได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากท่านผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่ และชาวบ้านกะเหรี่ยงหมู่บ้านตะเพินคีและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติทุกท่าน บุคคลจากทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องที่ให้ความช่วยเหลือเรื่องการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณหัวหน้าอุทยานแห่งชาติพุเตย เจ้าหน้าที่ของคนสำคัญนางสาวปรรรัตน์ พงศ์พิชัยณรงค์ หรือคุณคิมและนายเลื่อนศักดิ์ สอนฮั่ว ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการรักษาและ ภูมิปัญญาพื้นบ้านจากบิดา ผู้ใหญ่บ้านตะเพินคี นายมนัส เมืองช้าง เป็นครูใหญ่และเป็นครูคนเดียว ของโรงเรียนตะเพินคีและผู้ที่คอยช่วยเหลือตลอดเวลาในการลงพื้นที่และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่ เป็นผู้นำเดินทางสำรวจพรรณไม้ รวมทั้งเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าที่คอยช่วยเหลือและดูแลความปลอดภัย เรื่องความเป็นอยู่ตลอดเวลาที่ทำงานในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย ขอขอบคุณชาวบ้าน ทุกคน หมู่บ้านกะเหรี่ยงตะเพินคี หมู่ที่ 5 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีที่ได้ให้ความรู้ ทางด้านการศึกษาการใช้สมุนไพร วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม การใช้ประโยชน์จากป่าของชาวกะเหรี่ยง ด้วย ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ทางคณะนักวิจัยขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร. นิจศิริ เรืองรังษีและรองศาสตราจารย์ ดร. รุทธิ์ สุทธิศรี อาจารย์ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งสองท่านได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการแก่ คณะวิจัยหลักมาอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา 2 ปีเต็ม ซึ่งช่วยให้คณะวิจัยหลักสามารถแก้ปัญหาและ ดำเนินงานแต่ละขั้นตอนลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี ท่านได้ช่วยให้เราเกิดการเรียนรู้ ที่มีคุณค่ายิ่ง คณะวิจัย ขอขอบคุณในความเป็นกัลยาณมิตรของท่านมา ณ ที่นี้ เป็นอย่างสูง

ทางคณะนักวิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์นิยดา สวัสดิพงษ์ ผู้อำนวยการศูนย์ สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้ให้ความช่วยเหลือ ทางด้านเทคนิคและการประสานงานในด้านต่างๆ แก่คณะผู้วิจัยหลักมาอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา 2 ปี เต็ม ซึ่งช่วยให้คณะผู้วิจัยหลักสามารถแก้ปัญหาและดำเนินงานแต่ละขั้นตอนลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ อาจารย์ทัศนิตดา กาญจนกุลุชร ช่วยเหลือดูแลเรื่องรายการอาหารให้กับ คณะวิจัยทุกท่าน อาจารย์ราตรี เมฆวิสัย และอาจารย์บุญญาพร เชื้อสมพงษ์ ทั้งสามท่านเป็น อาจารย์ประจำโรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตและนางสาวกนกรัตน์ คุรัตน์ชัชวาล ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์และช่วยเก็บตัวอย่างพืชในภาคสนามและเตรียมตัวอย่างพืชในห้องปฏิบัติการ

ขอขอบคุณ นายกิตติชัย เนียมรัตน์ และนายศรชัย นุชนารถ พนักงานขับรถพาคณะวิจัยจาก กรุงเทพมหานครถึงอุทยานแห่งชาติและช่วยในการเก็บตัวอย่างพืชในครั้งนี้ด้วย

ขอขอบคุณ นายมณฑล สุวรรณประภา เป็นหัวหน้าประสานงาน เป็นผู้ปฏิบัติงานที่มี ประสิทธิภาพสูงมาก รับเป็นธุระทุกเรื่องที่ได้ ประสานงานกับกลุ่มบุคคลอุทยานแห่งชาติและ หมู่บ้านได้อย่างไม่มีที่ติ และติดตามในรายละเอียดอย่างใกล้ชิด นางสาวพรธิดา เทพประสิทธิ์ ให้ ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องการเดิน การลงพื้นที่และลงภาคสนามในครั้งนี้ด้วยและนางสาวนงนุช ผ่องศรี เลขาศูนย์สิ่งแวดล้อมที่คอยช่วยเหลือเรื่องด้วยความตั้งใจทุกอย่าง การทำหนังสือราชการ บันทึก

ข้อความทุกฉบับ การเบิกจ่ายเงินในโครงการนี้และเจ้าหน้าที่อีกหลายท่านทั้งที่ระบุนามและยังไม่ได้ระบุนามไปในการวิจัยครั้งนี้ เจ้าหน้าที่ศูนย์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต คณะผู้วิจัยขอขอบคุณในความช่วยเหลือของท่านมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ นักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีเคมี นางสาวอรกานต์ มัชชีโม นางสาวสุภาภรณ์ พรหมแก้ว นางสาวจารวีร์ เพชรแก้ว นางสาวสุจิตรา ชูเจริญ นางสาวอรณิชา สายทองและนางสาวเบญจพร เลิศเดชะและนางสาววิไลวัลย์ ชะชิกุลและนางสาว รัตนาพร ศรีมาตย์ ทั้งสองเจ้าหน้าที่ศูนย์เครื่องมือปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ที่ช่วยทำตัวอย่างพรรณไม้แห้งและทดลองในห้องปฏิบัติการ

ขอขอบคุณ หอพรรณไม้แห่งชาติ ที่กรุณาให้คำแนะนำในการตรวจสอบตัวอย่างพรรณไม้แห้งตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกท่านของหอพรรณไม้แห่งชาติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษาตัวอย่างพรรณไม้แห้ง

ขอขอบคุณ พุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยโครงการนี้ ทั้งนี้รูปภาพและภาพถ่ายทั้งหมดที่ได้เกิดขึ้นในเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นั้น เป็นลิขสิทธิ์ของผู้วิจัยและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย หากผู้หนึ่งผู้ใดต้องการนำไปใช้เพื่อการทำงานในรูปแบบต่างๆ จึงต้องทำการขออนุญาตอย่างถูกต้องไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ กลุ่มผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของงานที่สำคัญ ผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามทุกท่านที่ช่วยให้งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยดี

คณะผู้วิจัย

2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
ชนิดของป่าไม้ในประเทศไทย	7
กะเหรี่ยงในประเทศไทย	9
การใช้ประโยชน์จากพืชและการอนุรักษ์	13
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	17
ขอบเขตของการวิจัย	17
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	18
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
ที่ตั้ง	19
การคมนาคม	20
ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุพรรณบุรี	21
ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดสุพรรณบุรี	23
ลักษณะทางธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุทยานแห่งชาติพุเตย	24
ลักษณะพรรณไม้	25
พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน	25
การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้และทรัพยากรในป่าอุทยานแห่งชาติ	28
การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรพื้นบ้านในประเทศไทย	31
การศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงในประเทศไทย	37

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา	47
วิธีการวิจัย	50
การตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องของพรรณไม้	53
บทที่ 4 ผลการวิจัย	58
สมุนไพรพื้นบ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง	58
สมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยา	61
วิเคราะห์ผลและสรุปผลการวิจัย	88
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	89
กลุ่มพืชหอมต่างๆ	91
รักษาอาการผื่นคัน โรคผิวหนัง	91
พืชถอนพิษ	92
ยาแก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง	92
ยาแก้ไข้ ลดความร้อน	92
ยาถ่าย ยาระบาย	93
สมุนไพรพิกัดไทย	93
ยาแก้ไอ ขับเสมหะ	93
ยาถ่ายพยาธิ	94
ยาแก้บิด ท้องเดิน โรคกระเพาะอาหาร	94
ยาขับประจำเดือน	95
ยาแก้อักเสบ ปวดบวม	95
การเปรียบเทียบการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงตะเพนคี	95
การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชของชนเผ่ากะเหรี่ยงตะเพนคี	96
อภิปรายผล	106
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	111
บรรณานุกรม	112
บรรณานุกรมภาษาไทย	112
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	119

ภาคผนวก	122
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลสมุนไพรพื้นบ้าน	123
ภาคผนวก ข ภาพกิจกรรมสำรวจพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์	125
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้นำชุมชน หมอยาพื้นบ้านและบุคคลทั่วไป	132
ภาคผนวก ง เอกสาร หนังสือ ตำราและข้อมูลที่เกี่ยวข้องของพรรณพืชสมุนไพร	134
ภาคผนวก จ Manuscript	138
ประวัติผู้วิจัย	155

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	สมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านตะเพินคี่นำมาใช้ประโยชน์ หมายเลขตัวอย่าง พรรณไม้และเอกสารอ้างอิง	66
4.2	จำนวนชนิดของสมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านตะเพินคี่ จำแนกตามวงศ์	79
4.3	จำนวนชนิดของสมุนไพรที่ระบุชื่อวิทยาศาสตร์และการจัดจำแนกตามวงศ์และผล การตรวจสอบทางพฤกษเคมี	82

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แสดงแผนที่แบ่งออกเป็น 6 ภาคของประเทศไทย	3
1.2	แสดงการกระจายตัวของกะเหรี่ยงในประเทศไทย (เน้นสีเหลืองเข้ม)	11
2.1	แสดงการเดินทางโดยรถยนต์จากกรุงเทพฯ เริ่มที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จนถึงอุทยานแห่งชาติพุเตยจังหวัดสุพรรณบุรี (เส้นสีน้ำเงิน) ในแผนที่ประเทศไทย	20
2.2	แสดงในแผนที่ประเทศไทยบริเวณพื้นที่ทำวิจัยในจังหวัดสุพรรณบุรี (เน้นสีเหลือง)	21
2.3	แสดงน้ำตกในป่าตะเพินคี	22
2.4	แสดงลำธารในป่าตะเพินคี	22
2.5	แสดงภาพยอดเขาเทวดาเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด	24
2.6	แสดงแผนที่เส้นทางในอุทยานแห่งชาติพุเตย	25
3.1	แสดงการใช้ฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร The Flora of China	53
3.2	แสดงหน้าหลักฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร The Flora of Thailand	54
3.3	แสดงการใช้ฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร The Flora of Thailand	54
3.4	แสดงหน้าหลักฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร The Flora of British India	55
3.5	แสดงหน้าหลักฐานข้อมูลพรรณพืชสมุนไพร National Herbarium of The Netherland	55
3.6	แสดงหน้าหลักฐานข้อมูล Integrated Taxonomic Information System	56
3.7	แสดงการใช้งานฐานข้อมูล Integrated Taxonomic Information System	56
3.8	แสดงหน้าหลักฐานข้อมูล Biodiversity Heritage Library	57
3.9	แสดงการใช้งานฐานข้อมูล Biodiversity Heritage Library	57
4.1	แผนที่หมายเลข 1 บริเวณพื้นที่ทำวิจัยในอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี	59
4.2	แผนที่หมายเลข 2 บริเวณพื้นที่ทำวิจัยในอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านบนส่วน	59
4.3	แผนที่หมายเลข 3 บริเวณพื้นที่ทำวิจัยในอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านบนส่วนขยาย	60
4.4	แผนที่หมายเลข 4 บริเวณพื้นที่ทำวิจัยในอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี ด้านบนส่วนขยาย	60

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
จ-1	แสดงแผนที่แบ่งออกเป็น 6 ภาคของประเทศไทย	139
จ-2	แสดงแผนที่แบ่งออกเป็น 6 ภาคของประเทศไทย	139